

PRATARMĖ

Politiniai ginčai ir nesutarimai mūsų laikais dažniausiai vyksta tarp grupuočių, turinčių skirtingas visuomenės valdymo ir išteklių paskirstymo vizijas. Kas turi valdyti ir kaip turi būti skirstomi ištekliai? - Štai nesantaiką žadinantis klausimas. Kad kažkas turi mus valdyti ir prižiūrėti jo valdose esančius išteklius - šitai neginčijama. O tai reiškia, kad ginčai vyksta beveik ištaisai socialinės ir kolektyvistinės mąstysenos ribose, tarp skirtingais vardais besivadinančių socialistų ir kolektyvistų.

Idėja, kad visuomenė gali būti palikta nevaldoma, palikta savieigai, - mūsų laikais pat svetima dabar, kaip ir prieš dešimt ar šimtą metų. Žinoma, dabar mes manome, kad verta žmogui duoti daugiau laisvės, daugiau erdvės jo saviveiklai ir atsakomybei. Pripažįstame, kad asmeninių interesų tenkinimas, asmeninės naudos siekis labiau skatina jo kūrybingumą ir produktyvumą negu "visuomeninis" interesas ir "bendrojo darbo" siekis. Pripažįstame, bet su esminėmis išlygomis.

"Būti ar turėti?" - šia vieno garsaus filosofo fraze galima išreikšti tą priešstatą, kuri valdo mūsų mąstyseną. Savanaudiškumą mes jau pakenciname, bet norime jį sutramdyti. Būti, gyvenimas mums dar nėra savų tikslų siekis savais ištekliais. Tarnavimas kitam, kitiems, visiems, visuomenei, valstybei - štai oficialioji gero, doros gyvenimo vizija. Todėl nuosavybę, savanaudiškumą, savininkų mainus mes apstatome įstatymiais gardais, "visuomeniniais", "valstybiniais" reikalavimais, ir tada kalbame su kitais "doros" vardu - iš valstybinės jėgos pozicijų. Žodžiais pripažinę nuosavybę ir mainų laisvę, oficialiais darbais ją ribojame arba griauiname.

Juk pagalvojus matyti, kad joks "visuomeninis", "valstybinis" interesas negali būti patenkintas kitaip, kaip tik kurių nors privačių interesų sąskaita. Vadinas, kuo daugiau visuomeninių interesų, tuo labiau kenčia privatus interesas. Kuo daugiau turime atiduoti "bendram labui", tuo mažiau galime turėti kiekvienas savo labui. Ribiniu atveju - jei tarnautume vien bendram labui - tapume tobulais komunalinės tvarkos vergais. To nenorime. Bet nenorime būti ir tobulais savo pačių ponais. Norime kažko per vidurį - norime valdomos rinkos.

Bet ar galimas šiame reikale vidurys? Rinka, kaip matysime šiuose skaitiniuose tekstuose, nėra vien ekonominė kategorija. Ji yra visuomeninių

santykių principas, priešingas valdymo ir pavaldumo santykių principui, ji yra individualizmo principas, priešingas kolektyvizmo principui. Ar gali šie priešingi principai sugyventi vienoje sistemoje, vienoje bendruomenėje? Ar gali būti tvarka be valdymo? Ar gali valdymas atstoti, pataisyti rinkos tvarką? Klasikinių ir naujųjų chrestomatinių autorių tekstai, kurie parinkti šiems skaitiniams, atspindi laisvos rinkos intelektualinę tradiciją, duoda supratimą apie intelektualinę ginkluotę, naudotą seniai ir naudojamą dabar artikuliuojant ir ginant mums neįprastą, niekur iki galo neįgyvendintą nevaldomos visuomenės viziją.

Algirdas Degutis